

DEDE KORKUT KİTABINA EĞİTİM VE ÇOCUK EĞİTİMİ AÇISINDAN BİR BAKIŞ*

Bülent ARI

Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler
Eğitimi Bölümü, bulentari01@gmail.com

Orcid ID: 0000-0002-7807-3660

Makale Geliş Tarihi: 05.02.2021 **Makale Kabul Tarihi:** 05.03.2021

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Atıf: Arı, B. (2021). Dede Korkut Kitabına Eğitim ve Çocuk Eğitimi Açısından Bir Bakış. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18 (47), 56-68

Öz

Bu çalışmada Dede Korkut Kitabının eğitimle ilişkisi ele alınmaktadır. Bu amaçla Dede Korkut Kitabı'nda eğitim anlayışı, Dede Korkut tipinin toplum eğitimi açısından işlevi, Dede Korkut Kitabı'nda çocuk ve çocuğun yetiştirilmesi, Dede Korkut Kitabı'nda çocuk eğitiminde kullanılacak nitelik ve davranışlar ayrıntılı bir şekilde incelenmiştir.

Bu nitelik ve davranışlar olumlu ve olumsuz olmak üzere iki alt başlık altında toplanmıştır. Olumlu nitelik ve davranışlar; kahramanlık, yiğitlik, sadakat, iffet, verdiği sözde durma, cesaret, ana babaya, büyüğe saygı, vefa, iyi model olma, töreye riayet gibi alt maddelere ayrılarak ele alınmıştır. Olumsuz nitelik ve davranışlar ise kibir, yalan, ihanet, uyku-gaflet, haset-kin, bencillik, ahlaksızlık, dedikodu-kov, iftira gibi alt maddelere ayrılarak değerlendirilmiş ve Dede Korkut Kitabı'nda metin örnekleriyle desteklenmiştir.

Dede Korkut Kitabı'nda toplumsal eğitime ve değerlerin aktarılmasına yönelik çok sayıda unsurun bulunduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dede Korkut Kitabı, Eğitim, Çocuk, Çocuk Eğitimi

THE BOOK OF DEDE GORGUD: THROUGH THE LENS OF EDUCATION AND PEDAGOGY

Abstract

In this study, the relation of Dede Gorgud Book with to education is discussed. For this purpose, perception of education in Dede Gorgud Book, role of the Dede Gorgud character in social education, children and bringing up children in the Dede

* Bu makale, 2020'de Gece Yayınları tarafından basılan *Theory and Research in Educational Sciences II* (Ed: Onur Zahal, Kenan Baş) adlı kitapta, bölüm olarak yayımlanan "An Outlook the Book of Dede Korkut in Terms of Education and Pedagogy" başlıklı çalışmanın genişletilerek Türkçeye çevrilmesi ile oluşturulmuştur.

Bülent Arı

Gorgud Book, the qualities and attitudes to be adopted in education were examined in detail.

These qualities and attitudes are presented under two subheadings positive and negative. The positive ones are dealt with by dividing them into such subtitles as heroism, bravery, faithfulness, chastity, keeping one's word, courage, respect for parents and the elder people, loyalty, being a good model and obedience to the morals. The negative ones will be examined through dividing them into such subtitles as arrogance, lie, betrayal, wool-gathering, jealousy-grudge, egoism, immorality, gossip and slander. These qualities and attitudes will be studied and supported with the excerpts from the book of Dede Gorgud.

It is seen that there are many factors in social education and transferring values in the Dede Gorgud Book.

Keywords: *The Book of-Dede Gorgud, Education, Children, Pedagogy.*

Giriş

Her toplumun kendisiyle bütünleşmiş, kültürel ve milli dokusunu yansıtan şaheserleri vardır. Bu şaheserlerde halkbiliminden tarihe, sosyolojiden etnografyaya, dilden coğrafyaya kadar farklı alanlarla ilgili bilgi, kültürel yansımalar ve örnekler bulunabilir. Bu anlamada Türk kültür dünyasının yukarıda saydığımız tüm özelliklerini taşıyan şaheseri Dede Korkut Kitabı'dır. Sözlü kültür döneminde dilden dile dolaşan, sonrasında yazıya aktarılan bu muhteşem eseri önemli kılan iki faktör ön plana çıkar; içerik ve dil.

Dede Korkut Hikâyelerinde dil olarak sembolik bir anlatım tarzı söz konusudur. Yani görünenin sözcüklerle resmedilme sanatı, hikâyelere egemen olan sembolik anlatımı öne çıkarmaktadır. İçerik olarak ise olağanüstü yaşanan olaylar hikâyelerin en dikkat çekici özelliklerindedir. Deli Dumrul'un Azrail ile yaşam mücadelesine girmesi ve bu uğurda Azrail'e kılıç çekip savaşması... Tepegöz'ün doğuşu, öldürülüşü... vs. Hikayelerde bu türden birçok olağanüstü olaylar yaşanmaktadır (Gökyay, 1987: 309).

Dede Korkut Kitabı'nın yazılı nüshalarından başka sözlü gelenek yoluyla günümüze dek ulaşan varyantları da bulunmaktadır (Gökyay, 1973: 48). Deli Dumrul Boyu ile halk arasında Bey Böyrek adıyla anlatılan Bamsı Beyrek ile Banı Çiçek Boyu Dede Korkut'un sözlü varyantlarıdır.

Bu değerli eser, 12 boydan müteşekkildir. Bu 12 sene boyu önünde ise bir mukaddime kısmı vardır:

- Mukaddime
- Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu
- Salur Kazan'ın Evinin Yağmalandığı Bölüm
- Kam Püre Bey'in Oğlu Bamsı Beyrek Boyu
- Kazan Bey Oğlu Uruz Bey'in Esir Olduğu Boyu

Dede Korkut Kitabına Eğitim ve Çocuk Eğitimi Açısından Bir Bakış

- Duha Koca Oğlu Deli Dumrul Boyu
- Kağlı Koca Oğlu Yigenek Boyu
- Basat'ın Tepegöz'ü Öldürdüğü Boyu
- Begil Oğlu Emrem Boyu
- Uşun Koca Oğlu Seğrek Boyu
- Salur Kazan'ın Esir Olup Uruz'un Çıkardığı Boyu
- İç Oğuz'a Dış Oğuz'un asi Olup Beyrek'in Öldüğü Boyu

Birinci hikâyede, Dirse Han'ın yiğitlerinin bir iftira ile oğlu Boğaç Han'ı babasına öldürtmeğe kalkması ve bunu başaramayınca Dirse Han'ı kâfirlere teslim edilmesi anlatılmaktadır. İkinci hikâyede Kazan Han'ın Beyleri ile eğlenmesi ve avlanırken kâfirler tarafından obasının basılması; bunun sonucunda karısı ile oğlunun esir alınması ve Kazan Han'ın arkadaşlarının esirleri kurtarmaya çalışması anlatılmaktadır. Üçüncü hikâye bir düğün esnasında Beyrek'in kâfirler tarafından kaçırılmasını, dördüncü hikâye ise Kazan Han'ın oğlu Uruz'a mücadele dersi verirken, Uruz'un esir düşmesini içermektedir.

Beşinci hikâyede Deli Dumrul'un Azrail ile karşılaşması ve ona mağlup olması; altıncı hikâyede Kan Turalı'nın, Trabzon Tekfurunun kızını almak için üç canavarla güreşerek kızı alıp obasına dönerken kâfirler tarafından baskına uğraması ifade ediliyor.

Yedinci hikâyede Yiğenek esir babasını kurtarmak için kâfirler ile savaşmakta; sekizinci hikâyede Basat bir canavar-insan olan Depegöz ile mücadele etmektedir.

Dokuzuncu hikâyede Begil'in bir şeref meselesi yüzünden Kazan Han'a kızması, ona isyan etmek istemesi ve bir av esnasında attan düşmesini düşmanlarının öğrenerek obasına hücum etmesi anlatılmaktadır. Hikâyenin sonunda Begil'in kâfirlere karşı galip gelmesi ile sonuçlanmaktadır.

Onuncu hikâye Seğrek'in, esir olan kardeşini kurtarmak için verdiği mücadeleyi; on birinci hikâye Kazan Han 'ın uyurken düşmanlar tarafından esir edilmesi ve oğlu tarafından kurtarılmasını içermektedir.

On ikinci hikâyede bir haysiyet meselesi yüzünden Dış Oğuz'un İç Oğuz'a isyan etmesi anlatılmaktadır (Kaplan, 1997: 14-15).

1) Dede Korkut Kitabı'nda Eğitim Anlayışı

Eğitim, doğumundan ölümüne kadar bireye davranış kazandırma mühendisliği olarak görülüp kültürlenme ve sosyalleşme sürecinde bireyde kasıtlı değişiklikler oluşturan bir süreçtir. Bunlar toplum tarafından arzu edilen değişimlerdir. Bütün ritüellerde bireyin toplumla bütünleşmesi ve etkin kişiliğe sahip olması amaçlanır. Bu kültürlenme sürecinde birey aile ve sosyal çevrede bilinçli ya da tesadüfi öğrenmelerle bu süreci yaşar.

Bülent Arı

Kısaca kültürlenmenin amaçlı olarak yapılan kısmı eğitimidir ve kişiyi yetiştiren, geliştiren, zihnen ve fiziken gerekli donanımı kazandıran kasıtlı bir süreçtir (Fidan, 2012: 6).

Dede Korkut Kitabı, Türk ulusunun geçmişinin, kültürünün ortak düşünüş ve zevkinin bir eseridir. Ergin'in, Dede Korkut Kitabı hakkında söylediklerinden yola çıkarak Dede Korkut Kitabı'nın Türk çocuklarının ruh ve kafa yapısını tek başına sağlayacak karakterde bir eser olduğunu söyleyebiliriz (Ergin, 1989: 25).

Bu hikâyelerde Türklerin yaşam şekli, gelenek-görenek ve toplumsal algıları hakkında fikir sahibi olmak mümkündür. Türkler Orta Asya'da yüzyıllarca göçebe bir yaşam sürmüşlerdir. Bu yaşam tarzıyla ve çevre topluluklarla sürekli bir mücadele içerisinde olmakla savaşı, mücadelecilik, sert bir mizaç, fiziksel anlamda güçlü bir beden yapısı ve hareketli bir karaktere sahip olmuşlardır. Çevre topluluklarla sürekli mücadele içinde olmak, yayılmak (bağımsızlık ruhunun olması sebebiyle başka bir milletin boyunduruğu altına girmemek), yer değiştirmek için yapılan savaşlarla akıncı bir ruh haline sahip olmuşlardır. Savaşı bir ruha sahip olmakla birlikte Türkler en ince duyguları da bünyelerine yerleştirmeyi unutmamışlardır. Doğruluk, cömertlik, zayıfa yardım etmek, ün kazanmak, iyi ve dürüst olmak, sevgiye, dostluğa, arkadaşlığa önem vermek Türklerin hayat felsefeleri adına ruh dünyalarında teşekkül etmiş manevi değerlerdir. Bu konularda da bariz bir şekilde görüldüğü üzere fertler arasında sevgi ve saygıya dayalı kuvvetli bir bağ gözlenmektedir.

Yukarıda bahsedilen bu davranış kalıplarının en belirgin örnekleri Dede Korkut Kitabı'nda görülmektedir. Dede Korkut Kitabı'nın en önemli özelliklerinden biri de "model gösterme" veya "model oluşturma" yoluyla ideal olanı, güzel olanı ve doğruyu göstermesidir. Ancak, bu modeli gösterirken zaman zaman kötü modelleri de göstererek olmaması, yapılmaması gerekenleri de somutlaştırır. Bamsı Beyrek Boyu'ndaki Yalancıoğlu Yaltacuk bu konuda güzel bir örnektir. Oğuz Türkleri yalan söyleyen bir kişiyi horlarlar ve yalan söyleyen kişi en ağır şekilde cezalandırılır (Arı, Karateke; 2010: 278).

Dede Korkut Kitabı, Türk mitolojisi açısından geçmişi açıklayan, geleceğe örnek insan tipleri sunan bir töre kitabıdır. Topluma örnek olabilecek bu kahramanların başından geçen olayları tayin ve tespit eden ise Türk töresidir (Duyumaz, 2000: 109).

Her edebi eserde yeniden belirlenen bu tiplerden kendimize örnek kahramanlar seçer ve onları örnek gösteririz (Ekici, 1995: 123). Hatta derinliğine düşündüğümüzde "altın başlı otağ", "omuzu kuşlu cübbe" gibi Oğuzların, giyim, mimari vb. estetik değer anlayışını gösteren yapılar; düzensizliğin giderilmesi; iç ve dış güzelliğin özendirilmesi açısından önem arz eder. Düzensizliği pozitif uyarılarla düzeltme çabası göstermek, bu anlamda hareket edildiği vakit adab-ı muaşeret kurallarını göz ardı etmemek ve çirkin addedilen, görüntü, davranış ve söylemleri etik kurallar çerçevesinde düzeltmek bu noktadan hareketle mümkün olabilir.

2) Dede Korkut Tipinin Toplum Eğitimi Açısından İşlevi

Dede Korkut Kitabı'na isim veren Dede Korkut'un kim olduğu kesin olarak bilinmemekle birlikte Oğuzların içinde yaşamış efsanevi bir Türk atası olduğu söylenmektedir. Hikâyelerin asıl kahramanı olmayan Dede Korkut, halkın sıkıntılarını danıştığı bir hâkim, Oğuz'un zorlu düşmanlarını yenmesi için kolaylık bulup bu yolda kerametler gösteren bir mübarek, yaşlı ve bilgili bir ozandır. Bilgisi ve hayata dair tecrübesiyle tüm Oğuz beylerinin ve fertlerinin tüm işlerinde Dede Korkut'a danışıkları ve her konularını onunla istişare ettiğini müşahade etmekteyiz. Dede Korkut Kitabı'nda Dede Korkut 12 hikâyenin de sonunda kahramanın ve kahramanın temsil ettiği Oğuzların Kut'u ve uğuru için dua ederek aynı işlevle ortaya çıkar. Yine Ergin'e göre: Dede Korkut, Dedem Korkut, Korkut gibi birçok farklı isimle anılan karakter; destan ve hikâyelerde Oğuzların akıl danıştığı, bilgi ve tecrübesine güvendiği ve kahramanın doğumu, ad alması gibi aşamalarda ortaya çıkıp bu görevi ifa eden bilge bir kişidir. Sahip olduğu tüm manevi meziyetleri ile de toplumun önünden giden ak sakal, veli bir kişidir de (Ergin, 1989: 73).

Öykülerin anlatıcısı Dede Korkut hem bilgin, kâhin, sağlam bir yorumcu, Tanrı'nın ilhamına ermiş bir "veli", hem de her soruna bir çözüm yolu gösteren bir danışman ve hakemdir. Sözüne güvenilen, verdiği sözü yerine getiren ve kendi sözü de yerine getirilen bir halk büyüğüdür. Gökyay, Dede Korkut'un bir devlet adamı olmakta ziyade "halk hekimi" ve "şaman" olduğu görüşündedir (Gökyay, 1987: 309).

Yaşça Oğuzların en büyüğü ve ahlaki yönden en örnek kişiliğe sahip, Dede Korkut'taki bu yaşlı ozan, geleneksel bilgi ve tecrübenin en önemli kaynağı olarak yaşlılığın olumlu konumlanmasında da en önemli temsilciliği yapmaktadır. Bu bağlamda yaşlı bilge "saygı ideolojisinin" bir temsilcisidir. Öğrenciler, okul ortamında Dede Korkut eseri hakkında bilgi edinmenin yanı sıra yaşadığı toplumun değer yargılarını da öğrenmektedirler bu eser vesilesiyle. Bu değerlerin başında da saygı gelmektedir. Dede Korkut Hikâyeleri, ismini saygı değerinin bir uzantısı olarak almıştır. Dede Korkut, hikâyenin asıl kahramanı olmamasına rağmen esere adını vermiş ve her hikâyede mutlaka onun sözüne başvurulmuştur. Oğuzların, zor durumda olduklarında ona akıl danışmaları, çocuklarına ad vermesi, Oğuz boyları için dua etmesi gibi toplumsal olaylarda halka yön vermesi ona duyulan saygının bir göstergesidir (Şahin, 2015: 72).

Bütün bu yönleriyle sadece Dede Korkut adının bile geçmesi saygı kavramının öğretilmesi açısından yeterlidir.

3) Dede Korkut Kitabı'nda Çocuk ve Çocuğun Yetiştirilmesi

Dede Korkut Kitabı'nda çocuk eğitiminin büyük bir yeri vardır, eserin mukaddime kısmında da buna dikkat çekilir. "Kız anadan görmeyince öğüt almaz, oğul atadan görmeyince sofraya çekmez" Oğul atanın yetürüdür, iki gözünün biridir. Devletlü oğul kopsa ocağının közidir. Oğul dahi neylesin baba ölüp mal kalmasa. Baba malından ne faide başda devlet olmasa. Allah devletsüz şerinden saklasın hanum sizi." (Ergin, 1989: 74).

Dede Korkut Kitabı göçebe bir toplum yapısını yansıtır. Göçebe yaşayan toplumlarda da çocukların yetiştirilmesi örf, adet ve töre ile sağlanır. Güç ve kuvvete dayalı sürdürülen bir toplumda erkek çocuğa önem verilir. Oğul, yalnızca kişisel güveni sağlayan, dinsel sevgiyi yaratan bir etken değil, aynı zamanda da toplum varlığı ve geleceği için de önemli bir teminattır (Binyazar, 1996: 4).

Dede Korkut Kitabı'nda çocuk sahibi olmak önemlidir. Çocuk sahibi olmayanların lanetlendiğine inanılır. Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda Bayındır Han'ın şu sözleriyle bu duruma dikkat çekilir: "Kimin ki oğlı kızı yok, kara otağa kondurun, kara kıçe altına döşen, kara koyun yahnisinden önine getirün, yirse yisün, yimezse tursun gitsin, oğlı olanı ak otağa, kızı olanı kızıl otağa kondırın. Oğlı kızı olmayanı Hak Ta'ala kargayuptur, biz dahi karğarız, bellü bilsin demiş idi." (Ergin, 1989: 79).

Dede Korkut Kitabı'nda erkek çocuklar, bir kahramanlık gösterdiğinde Dede Korkut gelir ve onlara ad verir. Dede Korkut Kitabı'na bakıldığında bu gençlerin yiğit ve savaşçı olması; göçebe yaşamda hayatta kalabilmesi için önemli bir gelenektir. Kitapta Boğaç Han ve Bamsı Beyrek'in bu şekilde –yiğitlik göstererek- ad aldığı görülür (Ergin, 1989: 82,120).

Hatta, yiğitlik göstermeyen, baş kesmeyene; aç doyurmayan, çıplak giydirmeyene beylik de verilmez. Uşun Koca Oğlu Segrek Boyu'nda bu husus şu şekilde dile getirilir:

" Ters uzamış dirler-idi. Oğuzda bir yiğit var idi. Aydur: Mere Uşun Koca Oğlı bu oturan bilge her biri oturduğu yiri kılıcıyla etmeğiyle alupdur; mere sen baş mı kesdün, kan mı tökdün; aç mı toyurdun, yalıncağ mı tonatdun, didi. Egrek Aydur: Mere Ters Uzamış baş kesüp kan dökmek hüner midür didi. Aydur: Beli hünerdir ya" (Ergin, 1989: 225).

Yine Kazan Bey Oğlu Uruz'a yiğitlik göstermemiş olduğu için Uruz'un babası Kazan Bey'e söylediği şu sözler Oğuzların çocuğun nasıl yetiştirildiğini ve Oğuz toplumunda model olmanın eğitimin ana çıkış noktası olduğunu ortaya koyar: "Depeçe böyümüşsin köşekçe aklın yok, depeçe böyümüşsün, tarıca beynin yok. Hüneri oğul atadan mı görür öğrenür, yohsa atalar oğuldan mı öğrenür, kaçan sen meni alup kâfir serhadduna çıkardun kılıç çalup baş kesdün, men senden ne gördüm, ne öğrenem, didi" (Ergin, 1989: 156).

Dede Korkut Kitabı'nda ata, ana sözünü dinlemeyen çocuğa iyi gözle bakılmadığı ve toplum tarafından dışlandığı için; çocukların haklı olduklarını bildikleri durumlarda dahi ana, atasözlerini kırmadıkları ve ona riayet ettikleri de dikkatimiz çeker (Ergin, 1989: 91).

Dede Korkut Kitabı'nda çocuklar, kendi menfaatlerinden önce toplumun menfaatini düşünmeye yönelik yetiştirilirler. Çünkü yaşanan ortam birlikte hareket etmeyi gerektirir. Beylerin kendi evlerini yağmalatması, çocuklarda bu bilincin oluşmasında önemli rol oynar. Çünkü başta bey, sonra ana-baba bireye benim neyim varsa, aynı zamanda senin şeklinde bir yaklaşım içerisindedir (Ergin, 1989: 243).

4) Dede Korkut Kitabı'nda Çocuk Eğitiminde Kullanılabilecek Nitelik ve Davranışlar

Dede Korkut Kitabı'nda Boğaç Han, Kan Turalı, Bamsı Beyrek, Selcen Hatun, Burla Hatun gibi çevresinde etkili ve çevresini değiştiren; bu değişimle kendini dönüştüren karakterler yüzlerce yıl öncesine ait Türk insanının karakterini, yaşam şeklini yansıması açısından son derece önemli şahsiyetlerdir.

Tip olmaktan çıkarak karakter olma yolunda zor sınavlardan geçen söz konusu kişiler, soylu bir insan olarak anlatı boyunca değişen, dönüşen ve kendini gerçekleştirmek için gayret içerisinde olan, bu yönde girişimlerde bulunan bireylerdir. Dede Korkut Kitabı'nda kahraman olarak nitelenen bu kişiler ve onların değerler dünyası, Dede Korkut Kitabı'nın dramatik aksiyonunu yönlendiren bir güç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Dede Korkut Kitabı içerisindeki bu değerler sistemi olumlu ve olumsuz davranışlarla sergilenmesiyle kendisini ortaya koyar. Ortaya konulan bu davranışlardan yola çıkılarak çocuklarımızı eğitebiliriz. Olumlu davranışları onlara örnek gösterip, olumsuz davranışları Kitaptaki sonuçlarıyla ortaya koyarak, ibret alınmasını ve hangi davranışlardan sakınmaları gerektiğini verebiliriz. Dede Korkut Kitabı'ndaki çocuk eğitiminde kullanılabilecek bu davranışları olumlu ve olumsuz davranışlar başlığı altında şu şekilde değerlendirebiliriz:

Olumlu Davranışlar:

Cesaret – Kahramanlık

Dede Korkut Kitabı'ndaki birçok bölümde cesaret, ön plana çıkar; kahramanlar kimi zaman 300-600 kişiye tek başlarına karşı koymaya çalışırlar; Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'ndaki sahnede azgın bir boğa ile birebir döğüşen Boğaç; öğrenciler için cesaret ve kahramanlığın önemli bir örneğini oluşturur. Çünkü Boğaç, burada hem gücünü hem de zekâsını kullanarak boğayı alt eder. Çünkü yumruğunu dayadığı yerden çeker ve boğa tepesinin üstüne düşer (Ergin, 1989: 82).

Burada öğrenciye gücün zekâ ile birleştiğinde bir anlamı olacağı ve kahramanlığın işe yarayacağı mesajı verilebilir. Eğitimde çocuklara cesaretlerini ortaya koyabilecekleri ortamlar oluşturulmalıdır. Herkesin görüşünü açıkça paylaşabileceği ortamlar oluşturulmalı; güç gösterisi ve cesaret öğrencilerin girişimcilik ve liderlik özelliklerini geliştirmede kullanılmalıdır.

Vefa

Dede Korkut Kitabı'nda sadakat ve vefa ile ilgili birçok örnek vardır. Deli Dumrul'un eşine olan sadakati Yine Begrek'in, Karacuk Çoban'ın Kazan'a bağlılığı ve Karacuk Çoban'ın Kazan için 600 kişiye karşı direnişi, Kazan'a olan bağlılığı, öğrencilerde sadakat – vefa duygusunu ve bu bilinci ortaya koymak açısından kullanılabilir (Ergin, 1989: 99, 103, 247).

Öğrencilere devletin kendilerine sağladığı eğitim imkânı ve ailelerinin onların eğitimi için harcadığı çaba hatırlatılarak; onların da bu çabayı boşa çıkarmamaları;

Bülent Arı

aileleri için hayırlı bir evlat, ülke için iyi bir vatandaş olma gayreti içinde olmaları verilebilir.

Paylaşım

Dede Korkut Kitabı'nda paylaşım önemlidir. Kazan Beyi evini yağmalatır; eşyalarını boyu ile paylaşır; Bamsı Beyrek, evlendiği zaman kırmızı kaftan giyer; arkadaşları neden sen kırmızı, biz ağ kaftan giyeceğiz diyince onlara: "Üzülmeyin, bugün en giyerim, 40 gün teker teker giyersiniz, der" (Ergin, 1989: 129).

Beyrek boyundan yola çıkarak aileler ve öğretmenler elimizdeki varlıkların paylaşarak çoğalacağını; bu şekilde çok fazla insana ulaşılabileceğini; örneğin okuduğumuz kitapları arkadaşlarımızla paylaşırsak; çok daha fazla insanın bilgi sahibi olabileceğini uygulayarak gösterebiliriz.

Sosyal Dayanışma ve Birliktelik

Dede Korkut Kitabı'nda sosyal dayanışma; birlik-beraberlik ile ilgili çok güzel örnekler mevcuttur. Beyler esir düştüğünde ya da zor duruma düştüklerinde diğer beyler hep birlikte yardıma gelir: "Kazan Bigün ınağı, boz aygırlu Beyrek çapar yetdi. Çal kılıcını ağam Kazan yetdüm, didi. Bunun ardınca Hanum gördüm kimler yetdi. Çaya baksa Çalımlu, çal-kara kuş erdemlü, kur kurma kuşaklu, kulağı altun küpeli, kalın Oğuz biglerini bir bir atından yıkıcı Kazılık Koca Oğlu Big Yegenek çapar yetdi. Çal kılıcun ağam Kazan yetdüm, didi..." (Ergin, 1989: 113).

Çocuk sahibi olmayan beyler için hep birlikte dua ederler. Örneğin Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda Dirse Han ve Bay Bican için beyler başlarını gökyüzüne çevirip, el açarak Allah Ta'ala sana bir oğul, sana da bir kız evlat versin, derler (Ergin, 1989: 117).

Dirse Han, aç görse doyurur, yalın görse giydirir, borçluyu borcundan kurtarır (Ergin, 1989: 81).

Görüldüğü üzere Dede Korkut Kitabı'nda savaş sonrası elde edilen zaferler, birinin çocuk sahibi olmasıyla birlikte şenliklerin düzenlenmesi, zengin Oğuz beylerinin yılda bir defa tüm mallarını ihtiyaç sahiplerine yardım etme mantığıyla yağmalatma aneleri vb. uygulamalar; maddi manevi sosyal dayanışma ve birliktelik duygularını pekiştirmektedir.

Okul yöneticilerinin okullarında ihtiyaç sahibi öğrenciler tespit edip, onlara kitap ve sınavlara hazırlık testleri dağıtmaları, fakir öğrencilere yardım etmek için kermes vb. aktiviteler düzenlemeleri; öğrencilerine ihtiyacı olan arkadaşlarına yardım olanağı sağlamaları, söz konusu öğrencilerin sosyal dayanışma ve birliktelik duygularını geliştirecektir.

Ayrıca, gezi, yemek gibi birtakım sportif etkinlikler de grup olma ve bulunulan ortamı benimseme, ona bağlanmaya katkı sağlayacaktır.

Iffet

Dede Korkut Kitabına Eğitim ve Çocuk Eğitimi Açısından Bir Bakış

Dede Korkut Kitabı'nda Boynu Uzun Burla Hatun, namusunu korumak ve Kazan'ın adını lekelememek için; oğlunun etini bile yemeye; sesini çıkarmamaya çalışır (Ergin, 1989: 107).

Yine Segrek'in eşi, Segrek'e seni gelene kadar beklerim; erkek sineği bile üzerime kondurmam, der (Ergin, 1989: 229).

Öğrencilere Dede Korkut Kitabı'ndan hareketle, annenin namus uğruna oğlunun etini bile yemeye razı olduğunu; Türk töresinde namus kavramının bu ölçüde önemli olduğu öğretilerek; onların bu öğrendiklerini davranış haline getirmeleri sağlanabilir.

Saygı

Dede Korkut Kitabı'nda Bey'e, ana-babaya, ağaya saygı; önemli bir noktadır:

- Kan Turalı atasının, anasının ellerin öper ve yola koyulur(Ergin, 1989: 187).
- Emren düşman üzerine giderken ana babasının elini öper (Ergin, 1989: 221).
- Kazan yurduna dönünce kızı gelini karşı gelip elin öper ve ayağına düşerler (Ergin, 1989: 243).
- Egrek kiçi kardaşın boynun öpdi, Segrek dahi ağasının elini öpdi (Ergin, 1989: 233).

Bunların dışında Dede Korkut Kitabı'nda yiğitlik, kahramanlık yapanın, iyilik yapanın eli öpülür. Ona saygı duyulur. Bamsı Beyrek Boyu'nda, Beyrek, bezirganları kafir elinden kurtarır. Bezirganlar Bay Püre Bey'in otağına gelirler. Bir bakarlar ki, Beyrek içeride oturuyor; Bay Püre Beg'den önce gidip onun elini öperler, Bay Püre Beg, kızar ve onlara şu sözlerle töreyi hatırlatır: "Mere kavat oğlu kavatlar ata turur iken oğul elin mi öperler." (Ergin, 1989: 120).

Dede Korkut Kitabı'ndaki bu örneklerden yola çıkılarak, hem aile, hem de okul ortamında her fırsat bulunulan ortamda sevgi ve saygıya dayalı güzel söz ve ifadelerle çocuklara telkinde bulunmak gereklidir. Büyüğe saygı, küçüğe sevginin; insanlara içten ve samimi davranmanın bizim geleneğimizde, töremizde olduğu ve yüzlerce yıl önce yaşayan atalarımızın da saygı ve sevgi ortamında yaşadığı, millet olarak asırlardır birbirimize sevgi ve saygıyla yaklaşmayı bildiğimiz ve buna önem verdiğimiz dile getirilmelidir.

Olumsuz Davranışlar

İftira ve Dedikodu

Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu'nda kırk yiğit Boğaç Han'ı kıskanır; onun hakkında dedikodu yaparlar ve ona iftira atarlar; her türlü arsızlığı, saygısızlığı yaptığını, Bayındır Han'ın bunları duyması durumunda Dirse Han'ın düşeceği durumu hatırlatırlar ve böyle bir oğlun olacağına olmaz olsun, öldürsene derler. (Ergin, 1989: 84).

Okullarda bu tür davranışların yol açtığı kötü sonuçlar -bir insanın hayatına bile mal olabileceği- Dede Korkut Kitabı'ndan yola çıkılarak dile getirilmeli; rehberlik

Bülent Arı

birimi ve sınıf öğretmenleri bu tür davranışların kötülüğünü ve hiç kimseye fayda vermeyeceğini her fırsatta telkin etme yoluna gitmelidirler.

Yalan

Dede Korkut Kitabı'nda yalan kavramına birkaç boyda rastlanır:

- Kazan'ın esir olduğu boyda, Uruz'a babasının, dedesi Bayındır Han olduğu söylenir. (Ergin, 1989: 240).

- Bamsı Beyrek Boyu'nda Kısırça Yinge ve Boğazça Fatma, ere varan kız, benim derler ve Begrek yalan söyledikleri için tüm ayıplarını ortaya dökerek Banı Çiçek'i ortaya çıkmaya zorlar. (Ergin, 1989: 147).

- Yalancıoğlu Yaltacuk, Banı Çiçek ile evlenebilmek için Begrek'in kendisine verdiği gömleği kana bular ve Beyrek'i Kara Dervend'de öldürmüşler, işte nişanı bu gömlek, der. En sonunda foyası ortaya çıkar. Begrek'in ayağına düşüp, kılıcının altından geçerek, en ağır şekilde cezasını alır. (Ergin, 1989: 151).

Çocuklara yukarıda bahsettiğimiz parçalar okutulur; yalanın kötü bir şey olduğu; mutlaka yalan söyleyenin zor duruma düşeceği; onun için dürüst davranmanın erdemi anlatılmalı ve gerek rehber öğretmenler gerekse sınıf öğretmenleri bu tür olaylarla karşılaştıklarında nasihatlerde bulunmalı; itibarın ve kişiliğin önemine vurgu yapılmalıdır.

Kibir

Dede Korkut Kitabı'nda kibirlenme kınanmıştır, kibirli davrananlar cezalarını bulurlar. Örneğin Deli Dumrul Boyu'nda Deli Dumrul kendisine çok güvenen kendisinde daha güçlü birinin olmayacağını düşünerek hareket eden bir konumdayken, medet dileyen bir duruma düşmüştür. (Arı, Karateke; 2010: 282).

Dede Korkut Kitabı'ndaki Deli Dumrul Boy'u öğrencilere okutulmalı ve buradan çıkarılması gereken mesaj iyi bir şekilde yorumlanarak kibirin insanı düşürebileceği kötü durumlar göz önüne serilmeli; kimsenin kimseden insan olarak üstün olmadığı; üstünlük olacaksa bilgi ve iyilikte olması gerektiği verilmelidir.

Ahlaksızlık

Dede Korkut Kitabı'nda Tepegöz Boyu'nda Aruz'un çobanı Sarı Çoban'ın pınar başına konan bir periye saldırması ve cima eylemesi sonucu; kavmin uğradığı kötülükler ve uğursuzluklar, dile getirilir. (Ergin, 1989: 211).

Aile ve okulda çocuklara mutlaka Tepegöz boyu okutulmalı ve ahlaksızlığın, yalnızca kişilere değil, çevresine de telafi edilemeyecek zararlar verebileceği anlatılmalı ve bu yönde nasihatler verilmelidir.

İhanet

Dede korkut Kitabı'nda Dirse Han'ın 40 yiğidi Boğaç Han'ın yaşadığını duyunca; Dirse Han kendilerine zarar vermesin diye, onun ellerinden bağlar, boynuna bir ip takıp, ağ etinden kan çıkıncaya kadar döverler ve kafire teslim ederler. (Ergin, 1989: 91).

Öğrencilere Boğaç Han Boyu okutulduktan sonra bu hareketin yanlış olduğu zaman da bugün de bizim milli ve insani değerlerimize uymadığı; bu tür davranışların yanlışlığı dile getirilmeli; sadakatin, dostluğun önemi, değerine yönelik telkinlerde bulunulmalıdır.

Uyku – Gaflet

Kazan'ın Esir Düşüp Oğlu Uruz'un kurtardığı boyda Oğuz'un uykuya düşkünlüğü şu şekilde dile getirilir: "Kazanı küçük ölüm tutdı, uyutdı. Meger hanım Oğuz bigleri yidi gün uyur-idi. Anun için küçücük ölüm dirler idi." (Ergin, 1989: 234).

Bu uyku halinde Kazan yakalanır ve eli ayağı bağlanarak, tutsak edilir.

Çocuklara Dede Korkut Kitabı'ndan bu olay okutulduktan sonra toplum olarak çok stratejik bir bölgede yaşadığımız; dünyanın uyanık olduğu, dünya uyanırken bizim de toplum olarak gözümüzü açık tutmamız; zamana ayak uydurmamız gereği nasihat edilmelidir.

Sonuç

1. Dede Korkut Kitabı'nda Dede Korkut'un en önemli işlevi yol gösterici olmasıdır. Onun adının kullanılması bile saygı kavramının öğretilmesi açısından önem taşır.
2. Dede Korkut Kitabı'ndaki boylar incelendiğinde vakaların tek bir zincir halinde nakledildiğini ve hakim bakış açısıyla kaleme alındığını görürüz.
3. Dede Korkut Kitabı'nın önemli bir niteliği model gösterme yoluyla kimi zaman iyi ve doğruyu kimi zaman da kötü modelleri göstererek olmaması gerekenleri somut bir hale getirmesidir.
4. Dede Korkut Kitabı Türk ulusunun geçmişinin, kültürünün, ortak düşünüş ve zevkinin bir eseridir. Dede Korkut Kitabı Türk çocuklarının ruh ve kafa yapısını bir arada tutacak; önemli bir eserdir.
5. Dede korkut Kitabı'nda çocuk sahibi olmak çok önemlidir ve çocukların yetiştirilmesi örf, adet ve töre ile sağlanır. Özellikle erkek çocuk, toplumun varlığı ve geleceğinin teminatı olarak görülür.
6. Dede Korkut Kitabı'nın mukaddime kısmına bakıldığında çocuk eğitiminin önemli olduğu görülür. Kızın anadan görünce öğüt alacağı, oğulun atadan görünce sofraya çekeceği ifade edilerek, çocuğun ilk eğitimini aileden alacağı dile getirilir.
7. Dede Korkut Kitabı'na göre çocuk yetiştirilirken, çocuğun kendi menfaatinden önce toplum menfaatini düşünecek şekilde yetiştirilmesi ve ata ana sözünü dinleyip, saygılı olması en önemli nitelikler arasında gösterilir.
8. Dede Korkut Kitabı'nda yüceltilen değerler cesaret, sadakat, yiğitlik, saygılı olma, vefa, namuslu olmak, aşağılanan, kınanan; tasvip edilmeyen değerler ise, iftira, dedikodu, yalan, kibir, ahlaksızlık, ihanet gibi davranışlardır.
9. Kısaca Dede Korkut Kitabı, birtakım erdemleri ve karşıt olarak istenilmeyen davranışları bir arada sunarken yeni yetişen neslin olumlu davranışları olarak, erdemli nesiller oluşturma çabası içerisindedir.

Bülent Arı

Kaynakça

- Arı, B; Karateke, E. (2010). Dede Korkut Hikâyelerinde Kadın ve Çocuk Eğitimi. *MKÜ. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 7, Sayı: 14. Hatay.
- Binyazar, A. (1996). *Dede Korkut Kitabı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Duymaz, A. (2000) *Dede Korkut Kitabı'nda Alplerin Eğitim ve Geçiş Törenleri*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yay.
- Ekici, M. (1995). Dede Korkut Hikâyeleri Tesiri ile Teşekkül Eden Halk Hikâyeleri. Ankara: Atatürk kültür Merkezi Yay.
- Ergin, M. (1989). *Dede Korkut Kitabı*. Ankara. C. 1, T.D.K. Yay.
- Fidan, Nurettin (2012) *Okulda Öğrenme ve Öğretme*. Ankara: Pegem Yay.
- Gökyay, Orhan Ş. (1987). Dede Korkut Hikâyelerinde Bazı Düzeltmeler. *Türk Folkloru Belleten* 1986/2, Ankara.
- Gökyay, O. Ş. (1973) *Dedem Korkut'un Kitabı*. İstanbul: MEB yay.
- Kaplan, M. (1997). *Türk Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar I*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Şahin, A. (2015) *Dede Korkut Hikâyelerinde Ortaya Çıkan Bazı Değerlerin Lise Okul Müdürleri ve Öğretmen Görüşlerine Göre Örgütsel Değerler Çerçevesinde İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zirve Üniversitesi – Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sos. Bil. Ens., Gaziantep.

Extented Abstract

A View of the Book – Dede Gorgud in Terms of Education and Pedagogy

Every society has masterpieces that are integrated with it and reflect its cultural and national pattern. In these masterpieces, one can find information, reflections and samples about different areas from folklore to history, sociology, ethnography, language and geography. In this sense, the main masterpiece of Turkish cultural world including all these characteristics described above is the Book of Dede Korkut. This magnificent masterpiece, which spread by word of mouth during the era of oral culture and transmitted into written language, was made important by two factors - content and language. Although Dede Korkut, whose name was given to the book, was a shadowy figure, he has been claimed to be a legendary Turkish ancestor having lived among Oghuzs. Literary style of stories are generally symbolic. In other words, the art of portraying the scene with words, symbolical description dominant in the stories and extraordinary events are among the most attracting features of stories. A great number of extraordinary phenomenon such as Deli Dumrul's struggle for life against Azrael (the grim reaper) and his fighting against him by drawing a sword against him... birth of Cyclops and its murder... etc. can be found in the stories.

This valuable work consists of 12 tribes. These 12 year tribes begin with an introduction: • Introduction • Tribe of Boghach Khan - Dirse Khan's son • Tribe where Salur Kazan's House was Pillaged • Tribe of Bamsı Beyrek - Kam Pure Bey's son •

Dede Korkut Kitabına Eğitim ve Çocuk Eğitimi Açısından Bir Bakış

Tribe where Prince Uruz - Prince Kazan's son - was captured • Tribe of Deli Dumrul - Duha Koca's son • Kan Turalı - Kanlı Koca's son • Tribe of Yigenek - Kağlı Koca's son • Tribe where Basat killed Cyclops • Tribe of Emrem - Begil's son • Tribe of Segrek - Uşun Koca's son • Tribe where Salur Kazan was captured and his son Uruz freed him • Tribe where the Outer Oghuz rebelled against the Inner Oghuz and Beyrek died.

In the first story, men of Dirse Khan try to make his father kill Boghach Khan through a slander, but when they fail, they bring Dirse Khan to the heretics. In the second story, Kazan Khan spends time with his Beys, and his tent is raided by the heretics while they are hunting. Afterwards, his wife and his son are imprisoned. Then, Kazan Khan and his friends try to save the captives. In the third story, the heretics abduct Beyrek during a wedding. In the fourth story, Uruz gets imprisoned while his father Kazan Khan is showing him how to struggle. In the fifth story, Deli Dumrul confronts with Azrael and is defeated. In the sixth story, Kan Turalı wrestles with three beasts to take the daughter of Landlord of Trabzon. He gets attacked by the heretics while he is on the way to his large nomad tent with the girl. In the seventh story, Yigenek fights against the heretics to save his captive father. In the eighth story, Basat fights with Cyclops, who is a beast-human. In the ninth story, Begil gets angry at Kazan Khan because of an honor issue, and plans to rise against him. He falls off of his horse during a hunt, and his enemies attack to his village after hearing about it. His son fights against the heretics and becomes glorious. In the tenth story, Segrek gives a struggle to save his captive brother. In the eleventh story, Kazan Khan is captured by the enemies in his sleep. Then, he is saved by his son. In the twelfth story, the Outer Oghuz rises up against the Inner Oghuz for a dignity issue.

The paper is going to start with the section of introduction where information about the book, Dede Gorgud, will be given, and relation between the book and education will be studied in this section. Then, the other sections will be analyzed under the following headings:

1. Perception of Education in Dede Gorgud Book,
2. Function of Dede Gorgud Character in Terms of Social Education,
3. Children and Bringing up Children in Dede Gorgud Book,
4. Qualifications and Attitudes to be used in Pedagogy in The Book –

Dede Gorgud.

Afterwards, these qualifications and attitudes will be gathered under two subtitles-positive and negative. The positive ones will be heroism, bravery, faithfulness, chastity, abiding by, courage, respect for parents and the elder people, loyalty, being a good model, obedience to the morals. The negative one will be arrogance, lie, betrayal, wool-gathering, jealousy-grudge, egoism, immorality, gossip, slander, etc. These qualifications and attitudes will be studied and supported with example texts taken from Dede Gorgud Book.

Then the paper will be completed by adding the parts of conclusion and references.